

Posudek

Murin, Ivan:

Etnografia generačnej transmisie kultúry v lokálnom spoločenstve - antropologická perspektíva. Habilitační práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Praha 2017, 214 s., věcný rejstřík, přílohy (primární dokumenty z lokalit výzkumu, statistika etnografických analýz, fotodokumentace).

Monografie, kterou Ivan Murin předložil jako podklad k habilitačnímu řízení, sumarizuje výsledky jeho dlouholeté precizní etnografické výzkumné práce zaměřené na problém kulturní transmise v malých lokalitách severního Malohontu (mikroregionu v jižní části Středního Slovenska). Jeho výzkumným terénem se staly vesnické obce v kulturně osobité oblasti, obce, jejichž obyvatelský vývoj ovlivnily v průběhu uplynulých šedesáti let výrazné změny ekonomické a sociální, a jejichž kulturní situaci poznamenaly v posledních desetiletích celoevropské kulturně-globalizační trendy.

Ivan Murin si položil čtyři základní otázky: **a)** jaký kulturní a společenský dopad má ve společenství sledovaných venkovských lokalit generační transmise kultury zprostředkovaná mezi třemi žijícími generacemi (prarodiči, rodiči, dětmi), **b)** jakými mechanismy tato transmise probíhala a v současnosti stále probíhá s ohledem na demografické, ekonomické a sociální změny v těchto lokalitách, změny, k nimž docházelo v průběhu doby vymezené délkou života dnešní generace prarodičů, **c)** jaký ohlas a dopad má kultura šířená moderními technickými prostředky ve sledovaných generacích a **d)** jak poznatky o kulturní mezigenerační transmisi, doložené studiem posunů v kulturních postojích generačních skupin ve sledovaných lokalitách severního Malohontu, mohou přispět k projekci ochrany lokálních kultur a lokálního kulturního dědictví.

Východiska svého etnografického výzkumu a interpretace získaných etnografických dat opřel I. Murin o rozsáhlou znalost literatury, která řeší otázky významu kultury pro jedince a lokální společnost, která se zabývá problémy lokálního kontextu kultury s ohledem na kolektivní paměť a její předávání, a která v teoretické rovině formuluje koncepty kulturní transmise. Prokázal své výborné teoretické vybavení a dobrý přehled o literatuře tématu. Kritické přemýšlení o teoretických přístupech k problému kulturního přenosu v rámci mezigenerační výměny samo o sobě znamená v předložené disertaci nejen vstupní rekapitulaci v současnosti respektovaných a diskutovaných názorů, nýbrž i dobrý odrazový most pro uchopení vlastního tématu a výklad v terénu získaných dat. Pozornost a zvažování v souvislostech tohoto Murinova vstupního přemýšlení zasluhuje odlišení paměti historické, sociální a kulturní jako samostatných kategorií, a v kontextu lokální společnosti venkovských obcí pak i definování paměti lokální jako další svébytné kategorie. Lokální paměť Murin označuje za osobitý fenomén kolektivní paměti. Pohlíží na ni jako na paměť, která má v současnosti tři odlišné paměťové roviny: paměť generace prarodičů vázanou přímočaře na místo, paměť generace rodičů, která nese nejen místní, ale i globální generační znaky/stopy, a paměť generace dětí, v níž je výrazně zastoupeno nadlokální generační/vrstevnické vědění společnosti, zprostředkované moderními komunikačními zdroji. Poznatky o více vrstevnosti lokální paměti obyvatelstva malých venkovských obcí, vázané na generační a vrstevnické

skupiny, k nimž Murin došel studiem situace v lokalitách severního Malohontu, jsou podnětem pro srovnání v dalších malých venkovských lokalitách – lokality českých zemí nevyjímaje. Nabízí se otázka, jak promýšlet koncept lokální paměti právě vzhledem ke globalizačním trendům. Můžeme v tomto směru uvažovat lokální paměť jako segment paměti, který bude pro různé obyvatele lokalit různě zastoupen a různě zvýznamňován? Můžeme v kontextu termínů globalizace a glocalizace uvažovat v pojmu glocalní paměť, která právě zahrne i obsahy, které zkušenost života v lokalitě rozšíří o globální aspekty?

Vědecká podstata předložené habilitační práce I. Murina ovšem spočívá v analýze a interpretaci dat o transmisi lokální kultury v lokalitách severního Malohontu.

Terén, na který Ivan Murin zaměřil svou výzkumnou pozornost při řešení otázky mezigenerační kulturní transmise v malých lokalitách, nezvolil náhodně. Orientoval se na mikroregion, v němž etnologové v druhé polovině minulého století opakovaně prováděli etnografické výzkumy. Mohl tedy navázat na předchozí badatelská zjištění, zachytit vývoj, odhalit změny, dokumentovat je a vysvětlit jejich příčiny. Zde je nesporná přednost jeho volby. Vlastní autorský výzkum pak Murin uskutečnil v deseti lokalitách. V rámci nich zachytil společnost ve třech typech venkovského osídlení severního Malohontu: společnost vesnických obcí, lazů (horských osad) a romské osady. Vytvořil si tak dobrý základ nejen pro srovnání specifických postojů typově různých lokálních společenství v jedné oblasti, ale i pro formulování obecně platných závěrů.

Relevantní informace získal I. Murin od 162 informátorů tří generačních skupin, které vymezil s ohledem: **a)** na sdílené kulturní hodnoty, **b)** na „*produkty času*“ – preference historické paměti, preference fenoménů, na nichž je budována generační/vrstevnická identita a **c)** na způsob vymezení se té které generace oproti ostatním dvěma generacím. V komparaci tedy sledoval postoje tří posloupných generací, v nichž dále odlišil věkové skupiny: u dětí (14-18, 19-25 let), rodičů (26-40, 41-60 let) a prarodičů (61-70, nad 71 let). Vytvořil si rámec pro hloubkovou srovnávací analýzu transmise lokální kultury a pro interpretaci názorových stanovisek, která tyto skupiny zaujímají jednak ke kultuře lokální, její podobě a funkčnosti a jednak ke globálním kulturním trendům.

Svou analýzu a výklad I. Murin zaměřil na tři hlavní oblasti. Zabýval se otázkou povahy lokální kultury: identifikoval takové kulturní jevy, které jsou úzce svázány s lokálním věděním a jeho transmisi. V lokalitách severního Malohontu jako nejčastější identifikoval „*základní zručnosti a znalosti potřebné k životu v lokálním společenství, symbolický jazyk a symbolická kultura*“. Dále se věnoval otázce povahy transmise těchto prvků („*vertikální, horizontální, nepřímá*“) a otázce mechanismům transmise (jako nejčastější doložil „*individuální učení, napodobování a pozorování, názornost, zábavní příležitosti a hry*“). Svá zjištění zpřístupnil v souhrnných přehledech („*kvantitativně-kvalitativních explikacích*“) a v analýzách situace v lokalitách, které zvolil za reprezentativní pro určitý předmět, povahu a mechanismus transmise lokální kultury. Názornost tohoto výkladu je příkladná a přesvědčující. Výrazná specifika Murin zaznamenal v romské osadě – zejména u podob transmise.

Z poznatků, které I. Murin formuloval ve vztahu k lokalitám severního Malohontu, nutno vyzdvihnout zjištění:

- o změnách v mechanismech předávání kulturního dědictví, doložených etnografickým výzkumem v časovém úseku několika desetiletí prudkého hospodářského a společenského vývoje,

- o aktivních postojích generace prarodičů a rodičů k přenosu předmětu (hodnot) zděděné místní kultury, paměti a identity,
- o vůli generace nejen prarodičů, ale i rodičů zachovat kulturní dědictví vlastní lokality (regionu) i při změně způsobu a podoby přenosu kulturních informací,
- o tom, že tyto dvě generace jsou si vědomy, že k zachování místní kultury je potřebná kontinuita, periodicitu a účast všech generací,
- o tom, že zvýznamněním moderních sdělovacích prostředků při kulturním přenosu nezaniká sklon přijímat a prezentovat lokální kulturu při kontaktních příležitostech, které jsou místní společnosti známé a v nichž vzájemně komunikují ti, co si tuto kulturu předávají a přijímají,
- o tom, že forma tradiční kultury je ve sledovaných lokalitách zastaralá a její inovaci omezuje demografický vývoj místních společností,
- o tom, že jednotlivé jevy kultury se ustalují v paměti jednotlivců; ti jsou klíčovými aktéry v procesu revitalizace.

Za závažné poznatky, které lze vztáhnout k lokálním kulturám v obecné rovině, považují následující zjištění:

- demografické faktory v našem sociálním prostoru ovlivňují kulturní transmissi, a tím i životaschopnost lokálních kultur v malých lokálních společenstvích,
- přes nivelizační tlaky nastavené globalizačními trendy současné euroamerické společnosti a přes rychlé technické šíření kulturních informací rozmanitost místních kultur v určité podobě přetrvává,
- pomalejší adaptace na kulturní změny v malých lokálních společnostech nevyklučuje dopad těchto změn na samu existenci lokální společnosti,
- pro zachování lokální kultury je nezastupitelná mezigenerační/vertikální transmise,
- stav lokální kultury neurčuje početnost přítomné nejstarší generace (prarodičů); ale angažmá, které má v jejím praktikování,
- vertikální transmise kultury přináší lokální kultuře stabilitu, transmise horizontální její selekci,
- životnost kulturních jevů není závislá na jejich udržování celou společností; mohou je uchovávat jednotlivci, aby v okamžicích společenské potřeby byly společností aktivizovány,
- při revitalizaci kultury je nezastupitelná úloha jednotlivce se specifickými kulturními znalostmi,
- efektivní revitalizace spočívá ve využití těchto znalostí a v jejich následné stabilizaci mezigeneračním přenosem v rámci rodin,
- revitalizaci kulturních jevů lze zahájit v jakékoli fázi jejich vytěsnění z paměti společnosti.

Významným přínosem předložené habilitační práce je zařazení rozvahy o aplikaci zjištěných poznatků do kulturní praxe. I. Murin jednoznačně a správně obhajuje význam lokální kultury při společenském rozvoji současných lokálních společenství. V tomto svém poznání však nezůstává pouze u vědecké analýzy (která je základem předložené habilitační práce). Přistupuje nejen ke zdůvodnění, proč považuje za společensky přínosné rozvíjet lokální kulturu, ale formuluje také doporučení, jak postupovat při jejich revitalizaci a jakého modelu revitalizace použít.

V rámci rozpravy při habilitačním řízení možno otevřít otázku, zda existuje prokazatelná souvislost mezi poklesem odlišujících prvků přírody a kulturních jevů? Pokud tato souvislost existuje, proč nelze rozeznat jednotlivé ukazatele, které by signalizovaly provázanost změn v kultuře a v prostředí?

Monografie, kterou I. Murin předložil jako podklad k habilitačnímu řízení, je vybudována na rozsáhlé etnografické heuristice. Ve východiscích, analýzách i interpretacích pracuje s relevantní teoretickou literaturou. Přináší řadu nových poznatků ve vztahu k lokální kultuře a její mezigenerační transmisi v mikroregionu severního Malohontu. Formuluje závěry obecně platné pro fungování lokální kultury a pro mechanismy mezigeneračního kulturního přenosu v malých lokálních společnostech. Je důležitým vědeckým přínosem. Doporučuji ji k habilitačnímu řízení.

Praha 10. 4. 2018

Mirjam Moravcová